

מוזיאון: ערך שימוש

מוזיאון
petach tikva
פתח תקווה
museum
לאמנות
of art

דסלינג

קריה

אבשלום סולימן: שיחה עם צבי אפרת

אבשלום סולימן: תחילתו של בית יד לבנים הראשון בישראל לוטה בערפל. "מיתוס עממי" קושר את ההחלטה על הקמתו בפגישה שהתקיימה לאחר מלחמת השחרור בין דוד בן-גוריון לאם שכולה מפתח-תקוה, שקבלה בפניו על שאין להורים כמותה מקום ממוסד להתאבל בו. גם אם המפגש הספציפי הזה לא באמת התקיים, הוא מעיד על האווירה שהצמיחה בסופו של דבר את מודל ההנצחה השכיח בישראל.

צבי אפרת: הגרסאות השונות מצביעות על הצורך באדריכלות הנצחה, על מהלך שהונע באופן ספונטני מלמטה, או מבפנים. הפרויקט - בית זיכרון - צמח מתוך רגש פרטי שמבקש מימד ציבורי, מקום בנוי של ממש במרחב הציבורי. הסיפור של בית הזיכרון הזה - שהפך לימים לבית "יד לבנים" הראשון בארץ ובעצם לפרוטוטיפ אדריכלות האבל וההנצחה של חללי המלחמות (בשונה מזו המנציחה את קורבנות השואה) - הוא בעצם כרוניקה אלטרנטיבית שאינה מסתפקת בנראטיב הממלכתי או בקריאה פשוטה מדי של הנוף הישראלי כמרחב האינדוקטרינציה של מפא"י. הדרישה "של העם" לבית "יד לבנים" (כפי שעולה, למשל, מדברי ראש מועצת העיר בדיון בנושא) מסמנת אותו מראש כמרחב קהילתי יותר מאשר כאובייקט לאומי.

א.ס. עוד נגיע להיבט הזה של העממיות והצמיחה מלמטה, ולאופן שבו שני הנראטיבים הללו - הממלכתי-לאומי והעממי - מתנגשים ומשתלבים זה בזה. אבל קודם ננסה אולי לשים את האצבע על מה

1. חיפוש בחומר הרב השמור בארכיון העיר מעלה כי האם השכולה היתה כנראה שושנה ישראלית, מהפעילים הראשונים שקידמו את הקמתו של מוסד שימש מצבה חיה לזכר הנופלים בפתח-תקוה ולימים גם חברת מועצה. בספר העשור לבית יד לבנים בעיר היא כותבת: "סוף שנת 1948. הקרבות שכלו. רבים מן היישוב הביאו את בניהם לקבורה. נשאר חלל ריק וכאוב בלב, רצון עז לעשות משהו למלא את החלל, ולו גם באשליה להנציח את הנופלים. [...] אך כיצד? באבן, בנחושת או ברוח?". הרעיון קיבל דחיפה ממשית בעזרת פנחס רשיש, ראש העיר פתח-תקוה בשנות ה-50 ומאנשי ועד ותיקי ארגון ההגנה בפתח-תקוה, שתרמו את המימון הראשוני להקמתו.

179

ישיבת מועצה חגיגית לרגל יום העצמאות
בבית "יד לבנים" ה' אייר תשי"ג - 20.4.53

משתתפים: ראש העיר, חברי המועצה, המשפחות השכולות, כ"כ הצבא, השלטונות, המשטרה, מוסדות ואורחים.

ראש העיר: פותח את הישיבה החגיגית ואומר: הורים שכולים ויקרים וקהל נכבד! לפני שנתים ירינו את אבן הפנה לבית "יד לבנים" שבו נהיה נמשכה שנהיים והיום אנו חונכים אותו, לפני רגעים מספר התיחדנו עם בנינו, וזכרם לא ימוש מחונכנו וישמש סמל לדורות הבאים. עם מותם הם צונו עלינו את החיים.

אנו הקימונו בית שוקק-חיים, שישמר גורם מחנך לנוער, מקריא את השמות, אשר הודות להם הגענו למה שהגענו. הבית הזה קשור עם הקמת המדינה וכו' ירוכו כל החסר הקשור עם פתח-תקוה ככל 75 שנות קיומה. הנער העברי ימצא בו את חנוכו, ואשר עליו מוטל להפשיך בדרך של הראשונים. אנו מבקשים שהבית הזה יהיה סמל גם לכל מבורג: - להורים שידעו כיצד לחנך את בניהם לגבורה, למסירות-נפש; כי בלעדי אלה אין לבנות מדינה.

בבית הזה יהיה כל חסר הקשור עם פתח-תקוה פתח-תקוה החל מראשית הוסדה. לא ככדי נכנה הבית הזה כמקום הגבוה ביותר בעיר, ואשר ממנו נראה כל השכון הדרומי. הכנין נמצא בחוף גן-צבורי כן 50 דונם, אשר יהיה "גן-העצמאות" ואשר בו יוכל כל מבקר לפוש ולנוח ולראות את תולדות פתח-תקוה.

עדין לא כבשנו את כל הארץ, עדין אורכ לנו המדבר והאויב. עדין יש בידינו לכצר את מדינתנו מבחינת הכסחון והכלכלה. עדין עלינו לבסס את המדינה מכל עבריה. אני מבקש את חודתי לועדת "יד לבנים", ולאדריכלים אשר השקיעו בזמן הזה כוחות אדריכליים ונפשיים, התאימו כל פנה בו לצרכים החשובים. כמו כן מברך ומודה לקבלן ולכל אלה, שנחנו יד להקמתו של הבנין.

עם כל רצוננו שהבית הזה יהיה מרכז לתרבות, תערוכות וסמינריונים, ורכוז כל פעולה תרבותית וחנכית של עיריית פתח-תקוה וסביבתה. הבית הזה ישאר תמיד "יד לבנים" - כל פעלה שתעשה בבנין הזה יתנוסס מעליה זכר הבנים, ורצוננו שכל חושכי פתח-תקוה יבקר בבית הזה. בבית הזה ישנו חדר מיוחד להתייחדות עבור ההורים השכולים. אין חליפין ואין תגמול לקרבת, אך כלנו זוכרים ויודעים להעריך את הקרבת היקרים והבית הזה הוא בית להורים, אשר זכו שכוחותם בקרבתיהם קמה מדינת-ישראל. היו ברוכים הורים שכולים, זכרו ואל תשכחו: 5 שנים לקיום מדינת-ישראל אנו חוגגים היום וחלקכם כהקמת המדינה הוא גדול וכביר; כל אנשי פתח-תקוה והסביבה יראו כמקום הזה מרכז לחנוך והדרכה ובכחות משותפים נמשיך בבנין המדינה, כבצורה ובכסוטה.

כ"כ הצבא, אלוף עמיתי: קטונתי מהביע לכם תנחומים ואין בלבי מלים לבחמכם ואיני מתימר לבחמכם; כי לבחם את הפרט אין כחה. הכרתי את בניכם ודומיהם, יחדו נשאנו בעול-המלחמה וחדרנו לקראת הנצחון. ראיתים מסתערים לקראת האויב, הם היו גבורים ולא כחל-ושרק - גבורים כאשר היו. הם הלכו כפי שיכלו ללכת, ונחנו כפי שכלל ולמען המדינה. הם עצבו דמות של יהודי כריא וזקוף - קומה. דגלי-צה"ל מורכבים לכבודם על קברותיהם. חילי-צה"ל, כאשר הם, מתיחדים עם זכרם מהחנכים לאורם. יהי משכן - מעט זה, שהקימה העירייה, משום נר-גלעד לזכרם. ויהי משכן זה מלא חיים, כבסוי נאמן לזכרם, לזוכה האיומים להכחיד את המדינה, עומד צה"ל מוכן ודרוך להשיב כל-טובה אחורה ומנה אחת אפים.

ראש העיר: היה צריך להיות עמנו שר הפנים מר רוקח אך ברגע האחרון הודיע שקבל הזמנה דחופה לישיבת הממשלה בחיפה, לפני קיום המצעד, ומביע את צערו על העדרו מן הטקס.

כ"כ, הרב הראשי, הרב ראובן כץ, מר י. זרבי: חבר המועצה ופר קליר כ"כ התורים השכולים מקריאים את ברכתם.